

Jerzy Kowalczyk
Instytut Sztuki PAN
Warszawa

KIERUNKI W PÓŻNOBAROKOWEJ ARCHITEKTURZE SAKRALNEJ NA WOŁYNIU¹

Sytuacja wyznaniowa na Wołyniu w w. XVIII charakteryzowała się istnieniem na tym terenie dwu katolickich administracji kościelnych: greckokatolickiej diecezji łucko-ostrogskiej oraz łacińskiej diecezji łuckiej, ściśle archidiakonatu łuckiego. W końcu XVIII w. (1790) na tym obszarze zamieszkiwało 805 tys. mieszkańców², z czego tylko ok. 250 tys. stanowili wyznawcy obrządku łacińskiego (il.1). Prawosławna diecezja łucko-ostrogska jako ostatnia przystąpiła w 1702 r. do unii z Kościołem rzymskim. Nieco wcześniej uczyniły to diecezje: przemyska (1692) i lwowska (1700). Około 1700 r. dokonała się więc ostateczna integracja wyznaniowa na wschodnich obszarach Rzeczypospolitej. Pozostały tylko nieliczne wysepki prawosławia. Unia Kościołów miała znaczenie nie tylko dla silniejszej integracji państwowej, ale także przyczyniła się do latynizacji architektury cerkwi³.

Celem niniejszego artykułu jest przede wszystkim omówienie architektury późnobarokowych kościołów łacińskich. Parafii katolickich na terenie Wołynia było tylko 84, ale obejmowały one, w porównaniu z parafiami prawosławnymi (grecko-katolickimi), wiernych z dużego obszaru. Zorganizowane były w 5 dekanatach: dubieńskim, krzemienieckim, włodzimierskim, zasławskim i zbaraskim. Kościoły parafialne były budowane w ogromnej większości w miastach i miasteczkach. Tylko 21 parafii i 2 filie miały kościoły we wsiach⁴. 25 parafii prowadzonych było przez zakonników, przy kościołach klasztornych⁵. Liczniejsze niż w innych województwach były na Wołyniu kościoły klasztorne — aż 48⁶. W sumie na Wołyniu było ok. 140 kościołów obrządku łacińskiego, nie licząc prywatnych kaplic zamkowych. Ruch budowlany w XVIII w. (ściśle, w interesujących nas latach 1700-1772) był znaczny. Niemal w co drugiej parafii wzniesiono wówczas nowy kościół i tylko 30% z nich było drewnianych (11 świątyń)⁷.